

MŰKEDVELŐ SZINPAD

A „HID” MELLÉKLETE

1 9 5 5
JULIUS-
AUGUSZTUS
7-8. s z á m

Popovics Sztérija Jován
(1806—1856)

K i b é k ü l é s

Személyek:

Ügyvéd — — — — —
Anica — — — — —
Fema — — — — —

1. jelenet

Ügyvéd egyedül

ÜGYVÉD *(Jóltáplált, pocakos a székre telepedve ül az íróasztalnál és aktákat forgat)* Mihi ius et iustitiam reali cum effectu administrare, dignaretur ó bár méltó lennék a jogot és igazságot látható sikerrel alkalmazni... Hm, szeretném akkor azt a jogászt látni, akinek több ügye lenne mint nekem... *(forgatja papírjait)* verekedés, fülemüle-per, csupa subtilis eset. He-he-he *(elégedetten a pocakját simogaja)* nem csoda ha ez napról-napra teltebb!

2. jelenet

Előbbi, Fema

FEMA Jóreggelt kívánok. uram!

ÜGYVÉD Alászolgája. Mi jóban jár?

FEMA Azt szeretném tudni, hogy maga-e a Vuletin Anica fiskálisa?

ÜGYVÉD Vuletin Anicáé? Igen, igen, neki rettenetes pere van, jaj az ellenfélnek, mert ön, minden bizonnyal jól értette az én nevémet; tudja azt, hogy minden ügyben benne van az én kezem — érti-e? Idenézzen, mind fontos objektumok, mert mindenki Petrics ügyvédhez rohan, — érti-e? Hát magának mi panasza van?

FEMA Jaj, nagy jó uram, én, mint szegény aszszony, tanácsot kértim jöttöm magához.

ÜGYVÉD Semmi az. Ilyen ügyvédtől, mint én nem szegyen tanácsot kértim. Tegnap maga Jólis báró keresett fel ugyanezekkel a szavakkal. Kérem — mondja — domine Amice. Ugyan ne kollicitálja magát — mondom én — tudja már, ahogy rendesen a bárókkal beszélni szokás.

FEMA Meghiszem uram, könnyű a báróknak, tele vannak pénzzel és egyébbel, így aztán könnyen beszélhetnek, de nekünk szegényeknek nehéz a sorunk, nekünk kérni kell. Könyörüljön meg rajtam, fiskális úr, ime hoztam egy pár galambfiókát *(köténye alól előszedi)*.

ÜGYVÉD He-he-he, miért fáradt vele?

FEMA Ez rendkívüli jó fajta, tíz éve, hogy galambokat nevelek, de ennek a fajtának a fiókáit kizárólag nagy urak számára tartogatom.

ÜGYVÉD Hálásan megköszönöm, tegye oda a sarokba, úgy-úgy. S most jöjjön közelebb. Mit kíván tőlem?

FEMA Hát tudja, én a Vuletin Anicával keveredtem pörbe.

ÜGYVÉD Tehát a pars 9. Hm. No ez érdekes.

FEMA Én csodálom, hogy elvállalta ügyvéd úr az ügyet, ez egy fillért sem fog fizetni magának, meg se köszöni, még csak azt se mondja: az isten fizesse meg. Pogány az a szerencsétlen, az egész szomszédság panaszkodik rá, bárhol megjelenik, első akar lenni, mindenkit túlkiabál, mintha mások nyelve csomót kötöttek volna. No és az ura, az a gyáva, nem maradhat békén tőle, még el is tángálja a gyámoltalant szélébe-hosszába. Hát azt hiszi másokkal is így csinálhat. De én bennem emberére talált, csak egyszer a kezem közé kaparintsam.

ÜGYVÉD *(felkel)* Ho-ho-hó! Protervitas e dono orta! Mondja kérem, mit kíván tőlem?

FEMA Csak egy kis szívességet, uram. Én tudom, hogy ebben a pörben megnyit tehet. Intézze úgy, hogy én legyek a nyertes meglátja, részemről az almája nem fonyad el.

ÜGYVÉD (*meghajlik*) Köszönöm, köszönöm. He-he, ugyan ki nem tenne meg mindent magának. Hm. Hát mi is az ügy lényege? Hirtelen nem is jut eszembe, az aktákat áttanulmányozni hosszantartó fáradozás, nem lenne szíves röviden tájékoztatni az ügyről?

FEMA Tudom biz én, uram, emlékszem rá, mint-ha csak tegnap történt volna. Az ő gyereke azt mondta a kislánykámnak, tisztesség ne essék, — szólván, — te fattyú. Én erre fel-dühödtem, kilisttem és — vigye el az ördög — megcsupáltam az üstökét, bizonyítsa be nekem, hogy mért fattyú az én gyereke. Erre, mint a kilőtt nyíl, nekem támad az anyja, hál istennek én sem ijedek meg a magam árnyékától, bevártam és alaposan helybenhagytam. Hát most én tehetek arról, hogy én voltam az erősebb?! Ha én nem lazszakolom el őt, ő vert volna meg engem. Most aztán fájdalomdíjat követel, hogy fizetné ki vele a szemfödélit.

ÜGYVÉD Nem olyan egyszerű a dolog. Alapos tanulmányozást igényel.

FEMA Semmit bizony, nagy jó uram, maga a fiskális, amit leír, az az ámen.

ÜGYVÉD (*le és fel járkal a szobában*) Igen, igen, ez így van. Hm. És mégis így. No, de semmiség! Most menjen szépen haza, és félóra múlva visszajöhet, én addig eligazítom az ügyet.

FEMA Édes jó ügyvéd úr, legyen olyan kegyes, nem fogok elfeledkezni magáról, én nem Anica vagyok.

ÜGYVÉD Szavamra, ne legyen gondja, ne feledje el, hogy félóra múlva vissza jöjjön, ebben az esetben persze... ő... no, de megért engem...!?

FEMA Értem, uram, minden úgy lesz. Istenáldja.

ÜGYVÉD Szolgája.

3. jelenet

Ügyvéd egyedül

ÜGYVÉD Szépasszonyka jobb, mint a felperes, már első alkalommal is rendesnek mutatkozott, a galambocskákban hiba nincs. Most aztán lássuk, hogy segítsünk rajta. Legjobb lesz, ha az allegációt modifikálom. (*leül és írni kezd*) — Visum est nihilotamen minus (*ír*) — az ördög vigye, már fogalmazni sem tudok latinul. (*szóltárt nyit ki és abban lapoz*) ...rátámadni, rátámadni... nincs. Hm. Ez már komoly baj. Annyi baj legyen, stilo curiali... rátámad, rátámadémusz — így la. (*tollat vesz és ír*) Nihilo minus támen ipsa rátámadását in illam...

4. jelenet

Előbbi és Anica

ANICA Jóreggelt uram!

ÜGYVÉD Jóreggelt, jóreggelt.

ANICA Hogy érzi magát, uram, mit csinál?

ÜGYVÉD Éppen most fejeztem be egy relációt.

ANICA Az istenért, uram, mi van az en ügyemmel?

ÜGYVÉD Az már munkában van.

ANICA Mikor fejeződik be egyszer?

ÜGYVÉD Három hónapon belül, hamarabb nem lehet.

ANICA Még három hónap kell hozzá? Hiszen félévvel azelőtt is azt mondta! Igazán nem tudom elképzelni mit művel.

ÜGYVÉD Értse meg drágám, hogy ez nem megy olyan egykönnyen.

ANICA Hát ha így van, akkor én majd másik fiskálist keresek.

ÜGYVÉD Legyen tetszése szerint, de én mégis — őszintén sincere — azt mondom magának, érti-e, hogy aligha talál olyant, aki ezt az ügyet úgy elvállalná, érti-e, ahogy én. Komplikált ez az ügy, az alperes sok dokumentumot kapott.

ANICA Mít nekem a dekumenta, magam is dekumenta vagyok, fizesse ki, amit a bíróság megítél és kész a dekumenta. Ő megvert engem az egész szomszedság szemeláttára, hát mit akar ennél többet. Az igaz, hogy én sem maradtam adósa, mert telemarokkal téptem ki a haját, de ő engem a földre tepert, tudja-e azt az úr?

ÜGYVÉD Jó, jó, drága Anica, de lehetnek, érti-e, neki is bizonyítékai maga ellen?

ANICA Talán megint a dekumenta?

ÜGYVÉD Van olyan esetünk, hogy igen sokszor pars triumpham esik és reeksekvirálni kell. Így lehet ez a maguk ügyében is, érti-e? Én már kétkedem. Ez kész kuriozum. Maga jól ismer engem és ha én már gyanakszom, ott az ellenfélnek reszketni muszáj. Épen ezért a leghasznosabb az lenne, ha kibékülnének.

ANICA Mít? Hogy én kibéküljek azzal a szajhával, azzal a cemenével? Dögöljek meg inkább.

ÜGYVÉD He, he, he, semmiség az, hallgassa meg inkább a tanácsomat.

ANICA Csak annyit mondjon, akar-e ebben az ügyben embermódjára ítélni, mert ha nem, keresek én magamnak, uram, másik fiskálist, van belőlük annyi, mint a nagyesők után répa.

ÜGYVÉD (*Ingerülten*) Mi? Az én jelenlétemben — érti — dehonesztáció ez az ügyvédek ellen. Elhagy a türelmem. Tudd meg asszony, én tisztán látom, hol van a te igazad és hol nincs. Ezennel elvállalom a Fema védelmét és értesítem a kollégáimat, milyen asszony vagy te és akkor reszkethetsz a tollamtól.

ANICA Kérem, uram én nem akartam magát megsérteni.

ÜGYVÉD Ügy, ügy, hát azt tételezi fel, hogy én nem jót akarok magának? Miér ne békülne ki, ha azt én tanácsolom?

ANICA De ugye, ügyvéd úr...

ÜGYVÉD Pszt, egy szót se többet, aki nekem nem engedelmeskedik, annak nálam nincs audenciája.

ANICA Hát ha már épen így mondja, nem bánom uram, de nem vagyok hajlandó ingyen.

ÜGYVÉD Azt csak bízsa rám. Félfertály óra múlva jöjjön vissza, addigra Femát is ide-rendelem, és akkor a kondíciókat megbeszélhetik.

ANICA Higye el ügyvéd úr, nehezemre esik, de ha már egyszer így mondja, meg kell tennem. Idejében itt leszek, Istennek ajánlom.

ÜGYVÉD Szolgája.

5. jelenet

Ügyvéd egyedül

ÜGYVÉD (*Árcát törölgeti*) Uh! Kiver a veríték, amíg a klienset informálok, de mégis csak én kerekedek felül. Ha, ha. Alaposan megrettent a hangomtól. Ügy kell nekik, hadd tudja meg, kivel beszél.

6 jelenet

Fema, Ügyvéd, majd később Anica

FEMA Megérkeztem, itt vagyok uram.

ÜGYVÉD Jól tette kedvesem, minden rendben van.

FEMA Tényleg remélhetek, ügyvéd úr?

ÜGYVÉD Minden bizonnyal. He, he, majd meglátja, mit ér a közbenjárásom, de remélem hálás lesz érte. (Még simogatja az arcát).

FEMA Ó, uram, ahogy akarja.

ÜGYVÉD He, he, he... És férje... van-e?

FEMA Van ám.

ÜGYVÉD Az elég baj, mert különben, ért engem, nézzen rám, — ilyen szép asszonyt nem lehet minden bokorban találni — még feleségem is lehetne... he, he, he. No de, ami késik nem múlik, minden sorra kerülhet.

FEMA Uram, maga szegyenbe hoz, hiszen én csak egyszerű asszony vagyok.

ÜGYVÉD Nem tesz semmit, a szerelem nem ismer származást, mondja egy névtelen nagy elme. A szépség, az minden ami megvásárolható, maga az én esztétikai megítélesem szerint szép, bennem pedig... (Anica az ablakon beles) bennem még senki sem csaldott.

FEMA És hogy intézte el, ügyvéd úr az ügyemet?

ÜGYVÉD Szót sem érdemel... Folytassuk csak előbbi tárgyunkat. Maga szép és én sem vagyok csunya. Nem volna rossz, ha már elözvegyülne, érti-e?

ANICA Csapna a ménkü az ilyen fiskálisba!

FEMA Mégis mondja el, hogyan igazította el a dolgot? Előbb tudni szeretném!

ÜGYVÉD Igen szépen az egyik és mégjobban a másik ügyfél számára. Elgondolásom az, hogy kibékítem magukat egymással.

FEMA Mindent, csak azt ne... inkább vesszen oda minden, de én azzal az átkozottal ki nem békülök.

(Anica az ablakon át csikorgatja a fogait)

ÜGYVÉD Más megoldást pedig nem találok.

FEMA De ügyvéd úr, még a környéken is kiröhögnek bennünket, ha megtudják, hogy kibékültünk.

ÜGYVÉD Semmi, semmi, értse meg, ha mondom. Azt hiszem jobb vagyok, mint a maguk környéke. He-he-he, nézzen csak rám, majdnem elpirulok.

FEMA Nem bírok uram kibékülni egy ilyen szeméttel... egy ilyen szajhával.

ANICA (az ablakból) Mit mond... szajha? (berohan a szobába) Kinek mondtad te, hogy szajha? Ugye? Kinek mondtad te, hogy szajha?

ÜGYVÉD Ami igaz, igaz, ez nem volt szép Femától.

ANICA Hallod ringyó, hallod, mit mond a fiskális?

ÜGYVÉD He, he, hogy mondhat olyat Femáskának?

FEMA Á, ringyó, ezt mondtad ugye, te bestia?

ANICA (Egymás hajába kapaszkodnak) Te ribanc...

ÜGYVÉD Hó, hohó. Ügyvédi széksértés, Anica, (Szét választaná őket)

ANICA (Leteperi Femát) Szánkázzanak rajtad az ördögök.

ÜGYVÉD Á, á, á, Femácskámát nem adom, nequaquam (Botot ragad és püföli Anicát).

ANICA Hej, uram, mit művel velem?

ÜGYVÉD Az én jelenlétemben ezt mégse lehet, nem tűröm, értik-e? (Felemeli)

FEMA (Felszabadulva Anicára ugrik) Ó, te ócska reszelő. (Földre teperi)

ÜGYVÉD Most meg már a Fema teperi le. (Botjával bökdösi Femácska!)

FEMA (Anicához) Akarsz-e még, hogy a vasvilla álljon beléd? Azt akarod, hogy összetörjelek?

ÜGYVÉD (Ismét lökdösi) Fema. Ajaj, ezek nem látnak, nem hallanak. (Felemeli őket) De ebből aztán már elég legyen.

ANICA (Feláll) Jaj, az ördög vitte volna el, jaj a cafat. (Nekiugrik Femának)

ÜGYVÉD Vétó. (Fema elé áll)

ANICA Kitaposom a beled, nem bánom ha beledöglök is. (Elcsúpi Femát)

ÜGYVÉD Vétó, mondom, hogy nem szabad.

FEMA Anicához fordul, de az ügyvéd most közöttük van közepén, elkapja Anica haját) Na most végre megcsiptelek, te cégéres. (Magafelé húzza)

ÜGYVÉD Az isten szerelmére, én is itt vagyok.

ANICA (Ő is magafelé rántja Femát, mire mindketten keresztülesnek az ügyvéden)

ÜGYVÉD Engedjenek, engedjenek, megfojtanak.

FEMA (Felugrik, hogy jobban keze ügyébe vegye Anicát)

ÜGYVÉD (Kiszabadul) Maleferiatae! (Botot ragad és ütlegelni kezdi a nőket, mire azok elengedik egymást)

FEMA Mit avatkozik a mi ügyünkbe?

ANICA Ki akasztotta rád ezt a pandúrt, az ördög vigyen el a fiskálisoddal!

ÜGYVÉD Az én jelenlétemben így viselkedni és így dehonosztálni engem? Tudják-e, hogy ki vagyok én?

ANICA Hivta magát közénk valaki?

ÜGYVÉD Hallatlan eset, értsék meg, ez jog-sértés. Tudják-e, hogy ez mit jelent? Most vagy azonnal kibékülnek így ahogy vannak, vagy pedig megismerik bösz haragomat.

ANICA Tiszteltetem a békéltetését, csak ha én megbosszultam magam.

FEMA Most nem bánom, ha száz forint is az ára, de elláttam a baját szívem szándéka szerint.

ÜGYVÉD Na és az eljárás, a peresügy?

ANICA Csak olvassassa az öregapjával együtt. Nekem elegendő van belőle. (Femához) De te még megemlegeted ezt a napot.

FEMA Te meg az én markolásomat.

ANICA Nem jut többé az eszedbe, hogy velem veszekedj.

FEMA De neked se, hogy engem heccelj.

ANICA Én voltam a te fiskálisod.

FEMA Én meg az ítéletvégrehajtód.

(Veszekedve el)

ÜGYVÉD (Utánuk nézve) Ember vagyok, semmi emberi nem idegen tőlem. Mindamellett ez a pör is hozott azért egy pár galambocskát!

Függöny

Fordította: Létmányi István

A Popovics Sztérija Jován ünnep elé

A jugoszláv színházi és irodalmi világ 1956-ban ünnepli Popovics Sztérija Jován születésének 150-ik, halálának 100-ik évfordulóját. Sztériját az utókor méltán a szerb színműirodalom atyjának nevezi és ez jogos is, mert hiszen rövid élete alatt számtalan értékes színpadi munkával ajándékozta meg az irodalmat, amelyek közül több színjátéka még ma is állandó és szívesen látott műsordarabja nemcsak a szerb, hanem más nemzetek színházainak is.

Sztérija 1806-ban Versecen született. Apja görög származású, anyja szerb. A Sztérija nevet görög származású apja után kapta, aki tönkrement kereskedő volt és akiről író fia a Kir Janja alakját mintázta. Mint több más írónál is történt, édesanyja az elmondott elbeszélésekkel és mondákkal fejlesztette fia képzelőtehetségét. A fősvény apa nem akarta fiát iskoláztatni, hanem a kereskedői pályára akarta adni, de Sztérija minden erővel harcolt apja elhatározása ellen. Iskoláit szülővárosában és Temesváron végezte el, majd a Pesti tudományegyetemen a filozófiára iratkozott be. Az ekkor fejlődő nagyvárosban ismerkedik meg a színházzal és itt kezd irodalmi kérdésekkel foglalkozni. Amikor 1828-ban tanulmányait befejezi, visszatér szülővárosába, ahol a latin nyelv tanára lesz. Közben beiratkozik a jogi fakultásra is és ennek elvégzése után ügyvédi irodát nyit. Nyugtalan vére 1840-ben Beográdba viszi, ahol az akkor megnyíló jogi fakultás tanára lesz. Innen Kragujevárcra megy, majd ismét visszatér Beográdba, ahol 1842-ben a Közokta-

tásügyi Minisztérium osztályfőnökévé nevezik ki. A magyar szabadságharc kitörésekor beadja lemondását és hazatér szülővárosába. Itt folytatja további munkásságát fiatalon bekövetkező haláláig. Itt, ebben a városban figyelte meg az akkori kor feltörekvő polgári társadalmának hibáit és ferdeségeit és itt írta legjobb színpadi munkáit, amelyek közül a Felfuvalkodott tökfej, A Kir Janja, a Gonosz asszony, valamint a Füllentő és Hazug című vígjátékok magyar fordításban már ismeretesebb színházi közönségünk előtt. De nemcsak a felsorolt vígjátékokat írta Versecen, hanem a szabadságharc és az ezt követő idők hazug álhazafisága arra ihlették, hogy Hazafiak (Rodolyupci) címmel megírja irodalmi munkássága hattyúdálát, amelyben szatirikus színekkel festi le a hazug hazafiságot és álnokságot.

Úgy érezzük, hogy a szerb színpadi irodalom nagy képviselőjének emlékűnnepét nemcsak hivatásos és amatőr-színházaink, hanem kultúregyesületeink együtteseinek is meg kell ünnepelniük. Éppen ezért már most felhívjuk a fenti intézmények vezetőit és rendezőit, hogy jövő évi műsorunk összeállításánál vegyék számításba e fent felsorolt háromfelvonásos színpadi műveket. Olyan egyesületek számára, amelyek gátló körülmények folytán nem tudnak egész estét betöltő darabbal résztvenni az ünnepségen, mai számunkban Sztérija egyik jölsikerült szatirikus egyfelvonásosát közöljük.

—y—

Kis színházi lexikon

ARS: művészet

ARTISTA: leginkább a cirkuszban, varietékben és mutatványos-bodéokban szereplő akrobaták, állatszeliárdítók bohócok és más hasonló mutatványokkal foglalkozók neve.

ARTIZMUS: egy irány a művészetben, mely főleg a kifejezési formára és technikai megoldásokra helyezi a fősúlyt.

ASPHALEIA: színpadtechnikai rendszer elnevezése a görög színjátszás korában.

ATELIER: műterem

AVANT GARDE: mindazokra a színházi emberekre, akik valami merész újítást akarnak bevezetni azt mondják, hogy az avant-gardistákhoz tartoznak. A különféle stílusok és izmusok bevezetésére törekvő kísérleti előadásokat is avant-gardista előadásoknak nevezik.

BÁBJÁTEK: az élő emberek által kultivált színjátszás rokona: színjáték, ahol az eleven embereket mozgatható bábuk helyettesítik.

BALLET: művészi tánc, amely zenekísérettel bizonyos cselekményeket fejez ki a pantomim segítségével.

BEÁLLÍTÁS: e kifejezés arra értendő, hogy valamely színdarabbal a színház vagy kulturális egyesület színészei elkészültek, tehát műsorra tűzhető, vagyis: beállítható.

BEDÍSZÍTÉS: (díszletelés) a rendező utasítására, a díszlettervező tervei alapján készült

díszleteket, a pontosan meghatározott helyre a díszítők beállítják a színpadra.

BEUGRÁS: ha valaki helyett az utolsó pillanatban egy más szereplő veszi át a szerepet.

BÖGEN: a régi stílusú színpadokon a zsinórpadlászról leeresztett felső takarások neve. Így is mondják: bögni.

HONVIVANT: elegáns szerelmes színészek szerepkör megjelölése.

COMMEDIA DEL ARTE: rögtönzött vígjáték, amelynek a szerepei valamikor nem voltak leírva, csak kivonatos utasításokban adták meg a színészeknek és amelynek szereplői nagyjából állandó típusok voltak.

CONFERENCE: rövidebb számokból álló tarka műsoros esten az egyes számokat bevezető néhány szó.

CONFERENCIÉ: (olv. konferanszié) az aki a bevezető szöveget elmondja, lehetőleg szellemes, mulattató csevegés formájában. Ma már a konferánsz művészetté fejlődött és irodalma is van.

COSTUME: (olv. Kosztüm) színházi értelemben jelmez.

DEBUT: (olv. debü) új színésznek vagy énekesnek első fellépése.

DÍSZLETMESTER: a színpadi személyzet vezetője, aki a próbákon és előadásokon a be-díszletelést, valamint a díszletváltásokat munkálatait irányítja.

A színpadi alkotás sajátossága

A színpadművészet két jellegzetes sajátossága teszi megkülönböztetővé a színpadi alkotást minden más művészi munkától. Az egyik sajátosság abban rejlik, hogy az alkotóművész egy és ugyanazon időben a mű anyagául is szolgál, amelyet fel kell dolgoznia. Minden más művészeti ág rendelkezik szerszámmal, műszerrel és anyaggal, amelyből és amelynek segítségével az alkotó-művész a művet elkészíti. Ez a kettősség bizonyos különös sajátosságot jelent a színpadi alkotó-művészetben. A színpadművészet másik jellegzetes sajátossága az, hogy a színész nem végezhet javításokat művészi munkáján, mivel minden színpadi alkotás új, a pillanatok alatt és rendkívüli körülményekben megszületett alkotás, amely a színházi munka különleges törvényeinek van alávetve. Lehetetlen egy lejátszott előadás után, mondjuk másnap, utólagos javításokat eszközölni az elhangzott szavakon. Még a legkisebb részletekben sem változtatható meg semmi, ami az előadáson elhangzott. Ezzel szemben egy költői mun-

kán, regényen vagy versen, festményen, vagy szobron bármikor véghezvihető valami javítás. Miután az előadandó színdarabon végzett ellenőrzés során kiépítjük magunknak a tapasztalatot és munkánk ismeretében előrehaladunk, éppen ebben rejlik a színészi alkotás másik sajátossága, hogy az ellenőrzést feltétlenül el kell végeznünk és ennek az ellenőrzésnek az alkotás pillanatában kell megtörténnie. A színész művészetének ez a lényeges sajátosság, amelyet egyetlen más művészet sem kíván művelőjétől. Az alkotó művésznek ki kell magában fejlesztenie lelki énjének kettősségét, vagyis azt, hogy egyidőben alkosson és ellenőrzést végezzen. Érthető, hogy ez igen összetett lélektani feladatot jelent. Elméletileg elsősorban csak a főbb alapelvekre kell rámutatnunk, míg az utat, amely ezeknek az elemeknek a legyőzéséhez vezet, minden színésznek egyénileg kell megkeresnie.

—actor—

A „bűvészinas“

A kikindai „Arany János” amatőrszínházban szorgos munka folyik. A lelkes együttes sok próbát kénytelen tartani, hogy megvalósítsa a műsortervet. A próbák szünetében összeülnek a tagok és ezekhez az összefüggésekhez hozzátartozik az „ugratás”. Az együttes tagjai élénken figyelik a napi fejleményeket. Majdnem minden nap áldozatul esik valaki, többnyire a társulat egyik vidám tagjának jóvoltából, aki néha a legrosszabb viccekkel és ötletekkel csalja törbe áldozatait.

Az „Aranykakas” egyik próbaszünetében a következő indítvánnyal fordult a társasághoz:

— Akartok látni egy nagyszerű bűvészmutatványt?

— Mi volna az?

— Levágok egy gombot valakinek a kabátjáról. Megmutatom a kezemben levő gombot,

aztán füttyentek egyet és a gomb ismét a helyén lesz.

— No, erre kíváncsi vagyok! — mondja hitetlenkedve egyik kartársa.

— Kérlek — szóló sértődött képpel a bűvész, — ha nem hiszed, itt rögtön bebizonyíthatom.

A kollégának erre már minden gyanakvása eloszlik. Odalép a „bűvész”-hez és felajánlja a nemes célra kabátjának középső gombját. Egy nyisszantás a zsebkéssel és a bűvész felmutatja a gombot:

— Ime, itt van a kezemben! Ha most egyet füttyentek, megint a kabáton lesz.

Feszült csend. Mindenki lélekzetviesszafojtva figyel. Majd megszólal unottan a „bűvész”:

— De én nem füttyentek...

—g—

A *Műkedvelő Színpad* megindításakor a melléklet alapvető feladata az volt, hogy színjátszó együtteseinknek bizonyos fokig darabokat biztosítson a műsorkevertehez. Bár feladatának csak kismértékben tudott eleget tenni; a műkedvelő együttesek reportoárját a Magyar Kultúrta n á c s más módon — a színdarabok másolásával és szétküldésével — oldotta meg. Éppen ezért a Kultúrta n á c s úgy döntött, hogy ezzel a számmal megszünteti a „Műkedvelő Színpad” című mellékletet. A melléklet kisebb, egyéb feladatait (színjátszás elmélete, szaktanácsok, stb.) úgyis átvették hetilapjaink és az egyesületek azokban találnak megfelelő anyagot.

A Wilson-pályaudvar üvegcsarnokában érezte először, hogy visszakerült a világba. Az utcákat romok torlaszolták el, pár hete itt barrikád-harcok folytak, de a Vencel-téren már zajlott a sétálók áradata, vidám zsvivaj muzsikált fülébe és fehérkeztűs rendőr irányította a forgalmat.

W-től Prágáig három napig tartott az út. Mindjárt jelentkezett mihelyt a felszabadult táborok közös komitéja, szervezni kezdte a transzportokat. A hazatérőket tíztizenötös csoportokba szervezték és lengyel katonai teherautók szállították W-ből a prágai fővonal legközelebbi vasútállomásáig. Mindenkit Prágába irányítottak. Papírokat, útravalót és néhány márkát kaptak. Márkéért viszont semmit sem lehetett vásárolni. Az útbaeső helységeken, egészen az ideiglenes lengyel-cseh demarkációs vonalig, egyetlen üzletben sem akarták elfogadni a Reich papírpénzét. A demarkációs vonalon túl, — cseh földön, — pedig már ajándékba adtak mindent.

Egy szudéta városkában, — Braunau volt a neve, mint a nácidiktátor szülőhelyének, — először érzett elégtétel-félt. Itt már a cseh partizánok kezében volt a hatalom. Ezek a határban épült egykori nácitábort, az egykori rabtartókkal töltötték meg. Németek lakták a barakkokat és megbélyegző foltot kellett viselniük. Festékekkel torz horogkeresztet freccsentettek a rongyaikra. Szakasztott úgy kellett cipelniük, mint a káctetteseknek a sárga foltot.

Lankasztó furcsa illata van az itthoni nyárnak. Száraz húsán, éjszaka, Erzsi testének emléke sajtolt végig.

Szép lesz ha hazajön az asszony. A táborban az élet valami órállás-féle volt a leselkedő halál betörési kísérletei ellen. Vánszorgó félálom. A szabadulás távolban derengő terminus.

Itthon van, de ha kimegy az utcára idegennek érzi magát. Más lett minden. Sorok és fogalmak megcserélődtek. Serény készülődés a levegőben. A házak kopottak, mintha nyári vihar cibálta volna meg őket, tört ablakszemek hunyorognak a napfényre, de körül minden csupa sürgés. Kalapácsolnak, tataroznak. A falakon felhívások, választási plakátok. Olyan a város, mint a lakás nagytakarítás előtt.

Kényelmetlenül rezzent fel. Kopogtak. Acél jött be. Nem szerette Acélt, jöllehet a háborúelőtti kisváros kasztokra tagolt világában barátoknak számítottak. Egykorú vele; valaha iskolatársak is voltak. Nőtlen ember, parlági gavallér.

— Édes egykomám! — rontott rá szélesen és megölelte. — Csakhogy itthon

vagy végre! Éreztem én, hogy visszajössz, a kutyaistenit...

Miklós visszaölelte.

— Csak tegnap hallottam. Különbem jöttem volna hamarabb. Tudod, kinn lakom a szálláson.

— Hát megvan?

— Meg éppen nincs — vigyorog — elvették szabályosan, de a ház még az enyém. Van ott egy és más, amit nem szívesen hagy őrizetlen az ember. Manapság tudod...

— Téged is kifosztottak?

— Azt már kevésbé. Ott ültem én öregem a szajrén. Laktak a házban magyarok, németek, bolgárok, oroszok, partizánok, amit akarsz. Egy szeg se veszett el. Van itt magyar királyi ész!

— És most? Mit csinálsz?

— Nevetni fogsz. A népbizottságnál dolgozom. Városi tisztviselő lettem. Nem rossz mi? Mezőgazdasági előadó vagyok, mert azt el kellett ismerniök ezeknek is, hogy a gazdálkodás a kisujjamban van.

Miklós nézte a barnára sült, lármás embert. Még mindig a régi hetyke zöld vadászkalap ült a fejbúbján, pávaszemes tollal a karima felett. A kiváltságos osztály nemzeti viselete volt ez az agresszív kalap. Ezek fölött a zöld lóden kalapok felett hiába múltak el az idők és forradalmak, mindörökké egy megzাপult kaszt bűneit és korlátoltságát óvják az idők viszontagságaitól. Nem szakítia le őket a ködös fejekről semmiféle vihar. Ezek a kalapok nem tanulnak, minden záporhoz gyűrhetőek és minden viselethez hordhatók.

Acél, mint mezőgazdasági előadó! Miklósnak eszébe jutott milyen szabályszerűen eltávolodtak egymástól a magyar megszállás idején. Iratlan törvény volt akkor, hogy vadászkalap, csak vadászkalappal álljon szóba. A mimikriemberek pedig okosan helyezkednek. Ez az egyetlen okos dolog, amire képesek. Mikor Hitler és Szálasi árnyéka ült e kedves utcák fölött, Acél fokozatosan hidegülő rövid „szervusszal” intézte el őt, ha véletlenül egymásba botlottak.

Mezőgazdasági előadó!! Mit ért ez a gazdasághoz? Vadászat, bor, egy kis úri kupeckedés, elégedett bőfögések zsíros ebédek után. Ha ivott egy kicsit, kibújt belőle a gazember és rárontott a tanyai parasztlányokra. Persze neki magának szent meggyőződése hogy ért hozzá. Már az öregapját is megsüvegelte a béreseinek az öregapja. A maga részéről kegynek tartja, hogy hajlandó egy elárvult város-házi íróasztal mellé ülni.

Acél fecsegett, ő szórakozottan hallgatta. Végre elment. Utána egész nap jöttek. Olyanok is, akiket alig ismert. Részvétükben volt valami lármás, sőt kellemetlen. Mind boldog, hogy hazajött, mind biztatja, hogy Erzsí is megjön. Leglármásabbak azok akik a fasiszták idején a kellenél többet hallattak magukról. Önigazolás citerázik a nyájasságuk mögött. Érdekes, hogy mindenki az elhurcoltakkal érzett, jó volt és humánus. Ki rendezte a pogromokat?

Estefelé szedelőzött, kiment az utcára. Végignézett a hosszú, egyenes úton, mely ápolit parkba torkollott. A parkból jó illat csapott feléje. Lágy, frissítő alkony volt s a nap tányérja fémes rozsdaszínen csillogott. A párolgó macskaköveken tanyai szekerek himbálóztak.

Most mindent nagyon szépnek látott. Elfogta a vágy, folytatni az életet ahol egy éjszaka megszakadt. Szép pillanatok idézett fel. Erzsí, amint megjelent elméjében, soha sem volt oly kívánatos, okos és kedves, mint most.

Amint befordult egy kertes utcába, valaki a nevét kiáltotta:

Henyén öltözött fiatalember jött feléje. Vastag pápaszeme mögött érdeklődő, fekete szem csillogott.

— Miklós!

Amikor látta, hogy nem ismer rá, bemutatkozott:

— Sárics vagyok.

Mosolyogva tette hozzá: a „Bolsi”.

Miklós észbekapott.

— A kis Sárics! Bocsnát... a népbizottsági elnök elvtárs. Acél már beszélt rólad. Gratulálok.

— Vártam, hogy felkeresel.

— Ne haragudj... még nem vagyok rendben.

— Én is jöttem volna. Elszakadtunk az iskola óta, azért én nem felejtettem el. Sok mindenről szeretnék beszélgetni.

A kis Sáricsról csakugyan eleget fecsegett ma Acél. Leereszkedőn, gúnyos jóakarattal emlegette a „karrierjét”. Persze neki nem ment a fejébe, hogy a méltóságos polgármesterék faragott íróasztala mellé egy Sárics telepszik. Sárics, akinek szabó volt az apja.

Iskolatársak voltak mindhárman. Sárics már a gimnáziumban Marxot bújta, érettségi után pedig sokáig nem mutatkozott otthon. A szabó feleségét akkoriban sokszor látták kisírt szemekkel a piacon. Ilyenkor tudták, hogy a fiát megint letartóztatták.

Az iskolában imponált neki a kis Sárics lobogó forradalmisága. A passzív lelkek

ragaszkodásával vonzódott a rövidlátó, kis szabófiú erős lényéhez és titokzatos iskolánkívüli életéhez. Azóta régen kihullott emlékezetéből a nyolcadik osztály „bolsi”-ja. De most igazán örült, hogy látja.

— Szükségünk van rád, Miklós — karolt belé Sárics. — Számítunk rád...

Miklóst kicsit megijesztette, hogy cselekvést vár tőle valaki.

— Időre van szükségem — szólt. — Most még minden kusza, rikitó, zavaros, felfoghatatlan... persze te nem érted. Te máshonnan jössz.

— Nagyon is értem, pajtás. Természetes dolog ez az elmélkedő passzivitás. A feleséged miatt is aggódsz. De hidd el, valószínű, hogy visszajön. Még mindig érkeznek asszonyok. Különbben mi hivatalosan és névszerint is nyomozunk a hiányzó után. A visszahonosító központhoz, meg a Vöröskereszthez már eljuttattuk a névsort. Ha lesz valami, értesítést kapsz.

— Te a partizánoknál voltál?

— Ott. A feleséggel együtt. Őt nem ismered. Gyere be egy percre! Itt lakom.

Miklós húzódozott:

— Nem szívesen zavarok.

— Na, nem erőltetek. Talán szívesebben vagy még egyedül. Nem jönne fel a napokban a városházára? Talán a feleségedről is lesz addig valami.

Miklós maga se hitte volna, már másnap felment. Tetszett neki a kis Sárics. Pattogó mondataiban a diákkor ízét érezte.

Az kedvesen fogadta. Sokat, érdekeset beszélt, terveket, statisztikákat, kimutatásokat teregetett elő. Végül is oda lyukadt ki, hogy Miklósnak a jogi osztály vezetését kellene átvennie.

— Nem holnap, vagy holnapután — mondta. — Pihened kell. Csak tudd, hogy várunk.

Kutatva nézett végig Miklóson:

— Addig is... a néphatóságok támogatása rendelkezésedre áll. Anyagi segítségre nincs szükséged?

— Van még valami pénzem.

— Bútor, ruhanemű? A gazdátlan javak raktárából mindent megkaphatsz. Csak igénylést kell beadnod. Esetleg felismerhetsz valamit a holmid közül.

— Mindezt későbbre szeretném halasztani. A legszükségesebb dolgokat így is előteremtettem. Nem nélkülözöm.

Barátokként váltak el. Miklós jó érzéssel lépegetett lefelé a városház kimarjult lépcsőin. A kis Sárics szilárd pont lett, melyhez a jövő élet lehetőségei kapcsolódnak. Kellemes volt elgondolni, hogy reá még szükség is van. Nem a szögesdrót

marslakója többé. A következő napokat azzal töltötte, hogy olvasott és hírt várt. Ismerkedett a történelemmel. A káctéseknek a történelmet is meg kell tanulniok. A táborban alig hallottak valamit a partizánokról. Elragadó ujdonságnak tetszett minden, amit itthon mindenki tudott. Újságköteteken és könyveken rága keresztül magát. A gondolatok dandárja, az olvasmányélmények nyomában, tartalommal töltötte meg az üres napokat.

Másrészt a várakozásnak élt. Csakugyan minden nap jöttek haza asszonyok. Olyan is akadt, aki egy ideig együtt volt Erzsi-vel. Amikor elváltak tőle, még egészséges volt. Ez reménységet jelentett. S amikor könyvtárból, vagy a vendéglőből hazafelé igyekezett, mindig azzal játszott, hogy várja otthon valami papiros.

**

Vasárnap késő délután — Miklós nem volt otthon — kopogtak. Senki sem felelt, mire csendesen, bizonytalanul lebillent a kilincs.

— Nincs itt senki — szólt vissza egy asszonyi hang.

— A könyvtárban lesz. Megyek érte. De hadd térjek magamhoz!

Acél a fejobbjára tőlte a vadászkalapot és szétcsapta a kezét:

— Szavamra mondom, megőrülök! Erzsi, maga... Egyszerűen magába botlok az állomáson. Csak így... Még hozzá, frissebb, szebb, kívánatosabb, mint valaha. Mintha a Lidóról jönne.

Az asszony elmosolyodott:

— Na persze, nyaralás. Nekem véletlenül csakugyan nem volt rossz dolgom. Blockáltestín voltam. Ja, maga nem tudja mi az.

— Nem én.

— Táborfelügyelő. Dupla adag, jobb ruha, dolgozni nem kellett.

— Mindig ügyes asszony volt maga, Erzsi — mondta Acél és nem vette le a szemét róla.

— Ne hizelegjen. Menjen már Miklósért. Nem gondolja, hogy vele is szeretnék találkozni?

— Rohanok. Csak nézem még egy pillanatig. El se képzelem mennyit gondoltam magára!

Mögéje került, halkabba fogta hangját:

— Szabad megfogni a kezét? Mint egyszer, régen...

— Megőrült? Régi könnyelműségekre akar emlékeztetni?

— Szeretném. Mit szól? Maga több volt könnyelműségnél, Erzsi. Az a két hónap... a mi két hónapunk...

— Jó, majd én is emlékeztetek. Amikor változtak az idők... Akkor, persze, észre sem vett. Az árja erősebb volt a szerelemnél.

— Mit tehettem volna?

Erzsi felelni akart, de mintha ütés érné, meg kellett fordulnia. A nyitott ajtóban állt Miklós. Az asszonyt didergő gyengeség fogta el. Tárt karokkal indult a mozdulatlan férfi felé. A sarokba szorított nő ősi cinizmusával igyekezett meg nem történtté kuruzsolni a véletlent.

— Drágám! — kiáltott.

— Erzsi... mikor... jöttél...

Acélra mutatott:

— És ez... hogy kerül ide?

— Megjöttem Miklós!

— Erzsi... élsz... élsz!... Itthon vagy... És miket mondott neked ez? A szeretője voltál?

— Esküszöm...

— Az voltál. És meg sem érkeztél, máris...

A férfi Acélra nézett, aki tanácstalanul állt ott. Közelebb lépett hozzá:

— Takarodj! — mondta.

Felizzott benne a düh, a hangja elbicsaklott:

— Disznó!

— De kérlek... ezt nem tűröm...

Ő is egy lépést tett előre:

— Mit akarsz? Verekedni? — ordította Miklós. Én ötvenöt kiló vagyok, ti szedtetek le rólam a föbbit! Te kilencven. Hősködni akarsz? Fasiszta csirkefogó! Kifelé!

Elfehérédve kapott Acél kabátjához, az ajtó felé tolta. Nem hallotta mit mondott, becsapta utána az ajtót és kimerült lélekzettel állt az asszony elé.

— Pfuj! — lihegte. Mellében fuldoklott a keserűség.

— Mennyire vártalak — mondta. — Most mi lesz?

Az asszony magához tért. Sírni kezdett.

— Mondhatom, különös vagy. Így fogadsz. Hazajövünk a pokolból és ahelyett, hogy megölelnél, jeleneteket csinálsz. Erőről rád ismerek. Mindig ilyen túlzott voltál.

— Igen, — Miklós sovány arcába vér szállt fel, — te mindig túlzásnak tartottad ha az ember kér valamit a szeretetéért. Egy kis asszonyi becsületet. Vagy azt se. Csak az illuzióját.

— Jó — szólalt meg Erzsi. — Három évvel ezelőtt egyszer flörtöltem. Az is valami? Minden asszony megteszi. Ebből csinálsz most tragédiát? Semmi olyasmi nem történt...

— Hazudsz...

— Jó. Hazudok. Megbűnhődtem ezért és minden hazugságért. Onnan jövök, ahonnan te. Illetve, azt se tudom, te hol voltál.

— Én is ott voltam, nyugodt lehetsz. De ez nem feloldás semmiért, ami azelőtt történt. Amivé ott lettél, azért nem vagy felelős. Ha ott teszed, egy tál levesért, vagy egy ruhadarabért, vagy az életedért, van mentséged. De te itthon tetted.

Elhallgatott. Hallgattak mindketten.

— Ne keressünk mentséget, — szólalt meg később fáradtan.

Az asszony odament és magához vonta a fejét.

— Buta véletlen volt, Miklós, hát veszekedéssel töltjük ezeket a perceket? Te-

hetek róla, hogy ő volt az első, akibe beleütköztem? Hazakísért. Éppen érted küldtem, amikor betoppantál. Igazad van. Unatkoztam, ez az egész. Régen elfelejtettem.

— Talán nem hazudsz, talán igen — mondta a férfi. — Csak egy biztos: visszajöttünk. Életben vagyunk. Lehet, hogy kötelességet jelent, hogy itt vagyunk. A feleségem vagy. Szerettelek. Most is szeretlek.

Alkonyi árnyakban állt a régi szoba. Az ablakon pirosodni kezdő égdarabok néztek be.

— Így kellett volna kezdeni, látod, — mondta az asszony. — Élünk, ez a fontos!... Élünk!...

Miklós két tenyerébe fogta a felesége fejét és felemelte arcát, hogy a növekvő homályban belenézhesen a szemébe. Csendesen mondta:

— Próbáljuk meg, Erzsi!

Farkas Béla

Didergő madarak